

Henrik Telkes – un nume nou în arhitectura Timișoarei de la începutul secolului XX

Istoria unei descoperiri

De Getta Neumann

Vara trecută, citeam și reciteam splendidul album *Arhitectura istorică din Timișoara* de Mihai Opreș și Mihai Botescu, primit de la inimosul profesor Ivan Bogdanov de la Universitatea Politehnica Timișoara, când m-am poticnit la Palatul Löffler, monumentalul palat stil Secession din Piața Victoriei, atribuit constructorului Lipót Löffler, cunoscut și ca autorul altor proiecte. O ipoteză care se baza și pe coincidența numelui său cu cel al proprietarilor, Jakab Löffler și fiii. Alături se menționa și afirmația cercetătoarei Ileana Pintilie Teleagă potrivit căreia arhitectul a fost un anume Henrik Telkes - semnătura lui s-a găsit pe un plan al clădirii.

Telkes... Mi-am adus aminte de un interviu, realizat de Smaranda Vultur, cu fizicianul Peter Freund, professor emeritus la University of Chicago. Am găsit pasajul cu pricina. *"Verișoară-mea, fiica fratelui tatălui meu – ei aveau Fabrica de săpun, știți unde este? Pe malul Begăi, unde este Fabrica de lacuri. Nu era a fratelui tatălui meu, ci a socrului lui, el avea 25%. Ei erau Rosenthal. El și-a ungarizat numele în Telkes. De fapt dumneavoastră îl cunoașteți! Dacă mergeți pe Corso, aici e Opera, la stînga cum mergem spre Catedrală, este o clădire imensă, Palatul Löffler se cheamă. El este arhitectul aceluia palat. Sub numele de Telkes. Și el avea și fabrica, de aia și-a vîndut o parte din proprietate, ca să urmeze o carieră de arhitect. La casa lor de la fabrică aveau o machetă a Palatului Löffler. (...)"* "Iată confirmarea teoriei dnei Pintilie!", am scris arhitectului Gabriel (Gabi) Szekely la Timișoara. "Henrik Telkes, fost Rosenthal, este cel care a semnat proiectul pentru Palatul Löffler, și se odihnește în cimitirul evreilor de pe Calea Lipovei, vezi registrul online pe [JewishGen](#)."

Câteva zile mai târziu vorbesc cu Gabi la telefon. Zice: "Merg pe urmele lui Telkes, dar nu la cimitir!" Eu: "???" Gabi: "Sunt în drum spre casa fiicei lui...". Gabi luase legătura cu Peter Freund care l-a lămurit asupra legăturilor lui de familie cu Telkes, alias Rosenthal, și i-a dat ideea să o caute pe Marika, fiica arhitectului.

Mapa cu fotografiile proiectelor realizate de Henrik Telkes pe care arhitectul Gabriel Szekely a descoperit-o în casa fiicei acestuia a fost o revelație. În afară de Palatul Löffler și-au dobândit creatorul alte 6 palate impozante din Timișoara, fiecare o operă arhitecturală deosebită. Vezi:

http://www.bjt2006.org/GN_mini_Telkes_Henrik_2717.pdf

În istoria arhitecturii timișorene, cu numeroase lacune în lipsa documentelor, a apărut un nou capitol: opera și personalitatea unui arhitect care vor suscita analize și studii care vor completa tabloul arhitecturii istorice a Timișoarei.

Marika Nicolin, fiica arhitectului Henrik Telkes

Povestea nu s-a sfârșit încă. I-am transmis înlănțuirea aceasta de hazarduri lui Annie Hammer în Toronto – după istoricul Yuval Harari, bârfa a jucat un rol esențial în evoluția Homo sapiens (are dreptate!). "Marika!", a exclamat Annie pe Skype. "O cunosc bine pe Marika. În anii 1942-1944, când am fost dați afara din casa noastră, pentru că evreii nu aveau permisiunea să locuiască în proprietăți evreiești, am locuit în casa lui Telkes care era pe numele soției."

Împreună cu Gabriel Szekely și Vera, mama lui, am stat de vorbă la o cafea cu doamna Marika, 80 de ani, profesoară de matematică. Despre tatăl ei, despre familia Rosenthal, despre Annie și cunoștințe comune din Timișoara de odinioară. Se miră de interesul brusc pentru tatăl ei, un caracter modest, foarte rezervat, discret, chiar taciturn. De ce a abandonat cariera de arhitect după 3 ani de creație extrem de bogată, nu se știe. A fost muncitor și a avut succes în întreprinderea lui. Precut, a încercat să asigure traiul familiei sale construind în anul 1942 o casă de locuit care a fost naționalizată. Când și-a pierdut toată averea, a muncit ca proiectant până în ultima zi a vieții.

Fotografia cu bărbații din familia Rosenthal este impresionantă. Mi se pare că au o aură de onestitate și sânguință, iriază, în mod firesc, fără aroganță, conștiința muncii bine făcute. Henrik Telkes este așezat în stânga, cu un ușor zâmbet senin.

Bărbații din familia Rosenthal, anii 1920

Am vrea să aflăm mai multe despre el, despre ceilalți, despre alți arhitecți, ca, de pildă, Lipót Löffler, despre care lipsesc datele biografice, să înțelegem mai bine epoca și pe cei care au creat peisajul arhiectural timișorean.